

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Світлани Юріївни Гуцол
«Психологія міфотворення в сучасній культурі»,
представлену на здобуття наукового ступеня
доктора психологічних наук за спеціальністю
19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Суттєві трансформації сучасного суспільства зумовили необхідність осмислення феномену нової соціальності, однією з установок якої є реінтерпретація культурних моделей, серед яких міф як фундаментальний культурний концепт вимагає свого перегляду в контексті нової методології. У межах постнекласичного підходу здійснюється все більше досліджень, спрямованих на вивчення особливостей інтерпретації і реінтерпретації особистістю власного життєвого та соціокультурного досвіду. Проте, вивчення проблем міфотворення як найбільш прадавньої і стійкої форми відтворення соціокультурного досвіду дотепер перебуває на периферії наукових досліджень соціальної психології.

Саме аналізу сучасного міфотворення, зокрема, визначенню його змісту, комунікативно-семіотичних механізмів, психологічних особливостей породження й функціонування міфів і міфоподібних конструктів у інституціональних та особистісно-орієнтованих дискурсах, присвячена дисертаційна робота С.Ю. Гуцол.

Слід відмітити, що введення означеної проблематики у контекст соціальної психології та у рамки психолого-герменевтичного підходу і визначає, насамперед, актуальність та наукову новизну дисертаційної роботи.

Структура дисертації відповідає меті дослідження та поставленим у ньому завданням, аналіз її за розділами дозволяє виділити основні наукові результати, отримані здобувачкою у ході дослідження, які характеризують теоретичне та практичне значення рецензованої роботи.

Перший розділ привертає увагу новизною розробки методологічних основ вивчення процесів міфотворення в сучасній культурі. Так, звернення С.Ю. Гуцол до герменевтичної парадигми, що дозволяє розглядати відтворення соціокультурного досвіду через взаємодію з текстами культури, уможливорює інтерпретацію міфологічних механізмів конструювання і трансляції соціокультурного й особистісного досвіду на основі семіотизації та комунікації. Як перспективний методологічний інструментарій, що дозволяє моделювати взаємодію семіотичних і комунікативних процесів у сучасній культурі, у дослідженні розглядається наратив, якому властиві соціальна інструментальність та прагматичний потенціал.

Глибокий теоретико-методологічний аналіз проблеми дозволив здобувачці розробити концепцію міфотворення як перманентного багаторівневого комунікативно-семіотичного процесу відтворення міфів суб'єктами соціального буття – формування, актуалізації, акумуляції, упорядкування, трансляції міфів і міфоподібних конструктів (неоміфологічних наративів) культурою та їхніх подальших інтерпретацій і реінтерпретацій особистістю, що уможливорює в психологічній площині розв'язання актуального в межах сучасних соціальних, культурологічних і філософських досліджень завдання нейтралізувати суперечності між позиціями реміфологізації і деміфологізації, традиційною і сучасною міфологією, інституціональними й особистісно-орієнтованими дискурсами міфотворення.

У позначених парадигмальних координатах міф у дослідженні трактується як найбільш прадавня і стійка форма відтворення соціокультурного досвіду та як механізм регуляції людської поведінки, що є актуальними для будь-якого типу культури. В основі міфологічної форми організації індивідуального і групового досвіду лежить безпосередній, «чуттєво-рефлексивний», споглядальний продуктивний спосіб світоосягнення. Специфіка міфу як механізму регуляції поведінки людини, насамперед, полягає в нерозривності парадигмальності (зразковості)

поведінки й обґрунтування смислу цієї поведінки (дій, вчинків), який завжди виходить за рамки індивідуального і навіть соціального досвіду (вища осмисленість).

Привертає увагу історичний екскурс у генезис міфотворення, в результаті якого здобувачкою виокремлено чотири етапи цього процесу, що характеризуються різним ступенем усвідомлення і раціоналізації його змісту суб'єктом міфотворення: міфос, ранній міфологічний наратив, пізній міфологічний наратив (міфологія) і неоміфологія.

До суттєвого здобутку рецензованої роботи можна віднести розробку комунікативно-семіотичної моделі міфотворення, що уможлиблює його розуміння як багатофазового процесу, інтерпретації кожного етапу якого умовно відповідає те чи інше поширене в культурі тлумачення терміна «міф»: міфологічне ім'я, міфологічний образ, міфологічний наратив.

У другому розділі на особливу увагу заслуговують розроблені на засадах структурно-семіотичного підходу моделі міфологічного наративу як механізму узгодження соціокультурних опозицій. Здобувачкою представлено модель міфологічного наративу як механізму медіації «гіпо-» і «гіпер-» реальностей у вигляді «семіотичного квадрата», згідно з якою бінарні опозиції семіотизуються всередині самої структури наративу як актанти Суб'єкта й Об'єкта.

У результаті інтерпретації змісту цієї моделі структура міфологічного наративу розглядається авторкою також як «ахронна», парадигмально-семіотична, що, у свою чергу, призвело до можливості трансформувати її в модель «міфологічного конверта», перспективність застосування якої в діяхронії зумовлено залученням надбудованих структур у цикли відтворення соціокультурного досвіду.

У третьому розділі рецензованої дисертації зацікавлює авторське розуміння неоміфологічного наративу як актуальної стадії міфотворення, що формується в процесі складної ієрархічної взаємодії архетипічних принципів з результатами багатомірної інтерпретації актуальної реальності, у наслідок

чого в його структурі здобувачкою виокремлено ембріональний рівень (інваріанти – архетипи) і рівень подальших за часом міфогенних нашарувань (трансформи – типи і кенотипи). Авторкою визначено і проаналізовано аналогізуючий і метафоризуючий механізми міфологічного транспонування в сучасній культурі.

Четвертий і п'ятий розділи дисертації розширюють дослідницьке поле роботи, збагачуючи його за рахунок вивчення прикладних аспектів міфотворення в ключових міфопороджувальних контекстах сучасного соціокультурного простору.

Так, у четвертому розділі викликають інтерес та мають безперечне практичне значення визначені С.Ю. Гуцол психологічні особливості перебігу процесів міфотворення в різних інституціональних дискурсах, таких як сім'я, реклама, професійні товариства (на прикладі психотерапевтичного), політика, освіта, мода, спорт (на прикладі футболу), виділені їхні загальні властивості, так і специфічні аспекти.

У п'ятому розділі вагомим авторським доробком є виокремлення психологічних особливостей міфотворення в особистісно-орієнтованих, зокрема естетико-культурологічних дискурсах (музиці, візуальному мистецтві, літературі), обґрунтування їхнього потенціалу як середовища реалізації дискурсивних практик самопроектування особистості. На особливу увагу заслуговує інтерпретація міфу як смислового ресурсу самопроектування особистості.

Великий науковий інтерес становлять розроблені здобувачкою положення наративного самопроектування особистості в міфологічних координатах. Так, особистісний проект у дослідженні розглядається як сюжет можливої історії, у побудові якого важливу роль відіграють базові сюжети світової літератури, що мають міфологічне коріння. «Сюжети переходу» інтерпретуються як міфологічні форми втілення особистісного проекту, що актуалізуються як періоди «піків напруги» особистісної активності з присвоєння нових смислів, створенню оновлених ідентичностей, і відіграють

важливу роль у процесі формування життєвих стратегій та їхнього втілення в різних формах життєвих практик.

Висновки, які робить дисертантка, чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують усі основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань та досягнення мети.

Дисертаційне дослідження насичено широким спектром соціально-психологічної наукової інформації різної тематизації, а його результати мають важливе теоретичне і практичне значення для розв'язання як науково-пізнавальних, так і соціально-практичних завдань у різних галузях і сферах соціальної практики: освіті, політиці, управлінні, бізнесі, спорті, мистецтві тощо. Отже, зміст дисертації С.Ю. Гуцол дозволяє зробити висновок про широку ерудицію здобувачки, творчий і неупереджений підхід до вивчення складної проблеми сучасності.

Однак за загальної високої позитивної оцінки дисертації, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання, усунення яких додало б роботі більшої чіткості та глибини.

1. Як базову дискурсивну практику сучасного міфотворення авторка розглядає наратив, ігноруючи інші ймовірні типи дискурсивних практик, наприклад, дескриптив, констатив тощо. Вважаємо, що від введення у предметне поле дослідження різних типів дискурсивних практик, дисертаційна робота лише збагатилася б, а здобувачка в дослідженні виявила би ряд нових феноменів і закономірностей.

2. Ми вважаємо, що розробка моделі міфологічного наративу як механізму узгодження соціокультурних опозицій у вигляді «міфологічного конверта» та наведення переконливих прикладів її застосування для аналізу процесів міфотворення є важливим результатом дисертаційної роботи. Проте, цей авторський доробок чомусь не знайшов свого відображення в науковій новизні одержаних результатів, а також не знайшов свого інструментального використання у прикладній частині дослідження.

3. У четвертому розділі дисертаційної роботи здобувачкою використано значний пошуково-дослідницький матеріал, багатогранно проінтерпретовано великий масив науково-психологічної інформації різної тематизації, в результаті чого здійснено потужний і розгалужений аналіз психологічних особливостей міфотворення в різних інституціональних дискурсах. Разом із тим, у тексті не зазначено, за яким саме критерієм обиралися конкретні дискурсивні контексти для дослідження.

Зроблені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації, не знижують наукового і практичного внеску С.Ю. Гуцол у розробку актуальної для соціальної психології проблеми і є радше настановами для майбутньої дослідницької діяльності й подальшої розбудови соціально-психологічного герменевтичного підходу до розуміння процесів сучасного міфотворення.

На підставі проведеного аналізу роботи можна стверджувати, що дисертація С.Ю. Гуцол є цілісним завершеним, ґрунтовним та перспективним дослідженням, що має наукову новизну, вагоме теоретичне та практичне значення для розширення поля наукових досліджень у сфері соціальної психології, містить результати, які є важливими як для науковців, так і для практиків.

Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічним обґрунтуванням його основних положень, використанням у роботі методів, адекватних меті і завданням дослідження, наскрізним характером зв'язку між етапами дослідження, апробацією результатів дослідження на ряді українських міжнародних та зарубіжних конференціях.

Основні результати дослідження відображено в одноосібній монографії та 90 публікаціях авторки, які повністю відображають основні положення і результати дисертації. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи.

З огляду на викладене вище, можна зробити загальний висновок, що дисертація «Психологія міфотворення в сучасній культурі» є значним

внеском у розроблення соціально-психологічних проблем міфотворення, як за змістом, так і за оформленням відповідає всім вимогам МОН України до докторських дисертацій, а її авторка – Світлана Юрійвна Гуцол заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, доцент *Л.Д. Заграй*

Начальник відділу кадрів
Державного вищого навчального закладу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
код 02125266
«04» листопада 2015 р.

Заграй Л.Д.